

УДК 378.147

ГЕВКО Ігор Васильович,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри комп'ютерних технологій,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
e-mail: gevko.i@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Запропонована робота присвячена аналізу просторової-часової та функціональної структури системи освіти, як однієї з найбільш розвинутих регіональних освітніх підсистем нашої держави. В статті розглянуті теоретико-методичні основи дослідження системи освіти, визначено та обґрунтовано дію чинників, що впливають на формування та функціонування системи освіти регіону. Сучасне українське суспільство переживає достатньо суттєві зміни під впливом світових глобалізаційних процесів, формуючи основи інформаційного суспільства. Важливою умовою його розбудови є перехід до стійкого розвитку, основою якого є формування інтелектуального потенціалу соціуму, що неможливе без розбудови якісно нового рівня системи освіти у відповідності до вимог єдиного світового освітнього простору. В статті наголошується, що освіта впливає на всі без виключення рівні організації макросоціальної системи: суспільство, державу, окремі інститути особистості – на всі її структурні елементи. Жоден державний або соціальний інститут не може ефективно функціонувати без кваліфікованих кадрів та інновацій.

***Ключові слова:** система освіти; соціальна сфера; регіон; освіта; галузь знань; освітній пункт; регіон.*

Постановка проблеми. Процеси демократизації та гуманізації українського суспільства, які розпочалися в 1991 році, після отримання Україною незалежності, сприяють побудові суверенної, соціально-правової держави, в якій людина визнається найвищою соціальною цінністю. Це положення, задеклароване у статті 3 Конституції України [1], потребує побудови такого суспільства, яке здатне забезпечити творчий розвиток окремого індивіда, що, в цілому, буде сприяти економічному зростанню держави, соціальному, інтелектуальному та духовному піднесенню української нації.

Суспільство такого типу розбудовують країни, які перейшли у постіндустріальну стадію розвитку. В них найбільша частка зайнятого в суспільному виробництві населення та висока частка у показниках ВВП припадає на галузі соціальної сфери. Прагнення високорозвинених країн побудувати інформаційне суспільство, яке є наступним етапом розвитку постіндустріальної цивілізації, спонукає їх приділяти значну увагу розвитку інтелектуальних галузей соціальної сфери – освіті та науці, які сьогодні стали ключовою ланкою й найефективнішим ресурсом розвитку суспільства. Безсумнівно, освіта впливає на всі без виключення рівні організації макросоціальної системи: суспільство, державу, окремі інститути особистості – на всі її структурні елементи. Жоден державний або соціальний інститут не може ефективно функціонувати без кваліфікованих кадрів та інновацій. Тому суспільство, яке не піклується про розвиток свого інтелектуального потенціалу, приречене на деградацію. Таким чином, система освіти (далі – СО) виступає важливим ресурсом подальшого розвитку будь-якого суспільства, в тому числі й інформаційного, до якого прагне й українська держава.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З розвитком техніки та технологій, збільшенням наукоємності всіх сфер людської діяльності постійно зростають вимоги не тільки до загальної професійної підготовки і майстерності населення, а й до інших, не менш важливих, компетентностей особистості, як фахових, так і загальнолюдських.

Не випадково В. Вернадський зазначав, що саме той народ «...який зуміє по можливості повно, по можливості швидко, по можливості досконально оволодіти новим знанням, що відкривається у людському житті, досконально розвинути і застосувати його до свого життя – отримає ту міць, досягнення якої і напрямку якої на загальне благо є основним завданням будь-якої розумної державної політики...» [2].

У науковій літературі можна зустріти різні визначення поняття «система освіти». Оскільки СО виступає об'єктом наукового дослідження різних наук, то для більш об'єктивного аналізу термінологічного апарату доцільно проаналізувати міжпредметні зв'язки цих наук.

Термін «освіта» запропонував один із основоположників теорії навчання Іоганн Генріх Песталоцці ще у 1780 році [3]. З другої половини ХІХ ст. поняття освіта вживалось практично тільки у педагогіці і розглядалось як результат педагогічного впливу на формування особистості. Економічна функція освіти ще не виявлялась, бо у господарстві переважала проста фізична праця.

З початком науково-технічної революції, у середині ХХ ст. відбувається суттєве зростання вимог до рівня освіти населення, його кваліфікації та духовно-культурного рівня. Відповідно зростає інтерес до СО, яка забезпечує подальший соціальний прогрес суспільства. Науковці починають досліджувати не тільки педагогічну та культурологічну функції освіти, а і її вплив на розвиток господарства.

Початок дослідженням економічної результативності освіти був покладений в 30-х роках С. Струмиліним. Надалі ці питання отримали подальший розвиток у працях В. Марцинкевича, В. Жаміна, В. Щетиніна та інших науковців. У 60-х роках ХХ століття у США виникає концепція «людського капіталу». Її засновники Т. Шульц і Г. Беккер [4] обґрунтували інвестиційну природу витрат на освіту і професійну підготовку працівників, розробили методику проведення аналізу витрат і віддачі освіти як сфери інвестування.

Постановка завдання. Мета статті розглянути теоретико-методичні основи дослідження системи освіти, визначити та обґрунтувати дію чинників, що впливають на формування та функціонування системи освітніх.

Виклад основного матеріалу Поняття «освіта» має широкий зміст і об'єднує кілька значень. Зокрема, її можна розглядати як процес навчання, який виступає предметом дослідження педагогіки. З цієї точки зору освіта – це цілеспрямований процес, що представляє собою єдність навчання, виховання, розвитку та саморозвитку особистості, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда і його становлення як інтегрованого члена суспільства.

Освіта також виступає важливим соціокультурним феноменом. З цих позицій вона визначається як рівень загальної культури і освіченості підростаючого покоління, засвоєння духовного, матеріального й інтелектуального потенціалу, який був накопичений людською

цивілізацією в процесі еволюційного розвитку і який націлений на подальший суспільний прогрес.

I. Каленюк вбачає зміст освіти у наступних аспектах:

- 1) освіта як результат суспільно значущих знань;
- 2) освіта як процес передавання знань та інформації, втілення навичок та вмінь, тобто як навчальний процес;
- 3) освіта як організаційно-економічна система, тобто як галузь соціально-економічної діяльності [5].

Б.С. Гершунський виділяє чотири аспекти змістовного трактування поняття «освіта»: освіта як цінність; освіта як система; освіта як процес; освіта як результат [6].

Зазначені вище визначення відображають тільки можливість і необхідність акцентування уваги на тих чи інших аспектах функціонування освіти.

У сучасних наукових доробках СО виступає об'єктом дослідження не тільки педагогіки й психології, а й економіки, соціології, філософії, історії, права, державного управління, тощо. Предметні ж області перелічених вище наук суттєво відрізняються, тому досліджуються різні аспекти розвитку СО.

Система освіти, як суспільний феномен, у гносеологічному відношенні переживає період з'ясування різних аспектів функціонування на основі вже сформованих областей наукового знання [7]. Цілком логічним є розвиток окремих галузевих напрямків аналізу СО (за виключенням педагогічної науки, у якій освітній процес посідає особливе місце) у загальноприйнятій системі вже сформованих наук (рис. 1). Наприклад, у межах філософії логічним виглядає розвиток такої галузі наукового пізнання як філософія освіти; у межах історії – історія освіти; у межах психології – психологія освіти; у межах соціології – соціологія освіти; у межах економіки – економіка освіти; у межах права – правові аспекти освіти; у межах державного управління – проблеми організації та управління освітою; у рамках географії – географії освіти, особливо в умовах зростання ролі та значення СО при переході до інформаційного суспільства, тощо. Деякі із зазначених вище напрямків, що орієнтуються на аналіз СО як специфічного суспільного явища, можуть претендувати на перетворення в специфічні сфери наукового знання. До кола таких, на нашу думку, можуть бути віднесені економіка, соціологія, філософія та історія освіти.

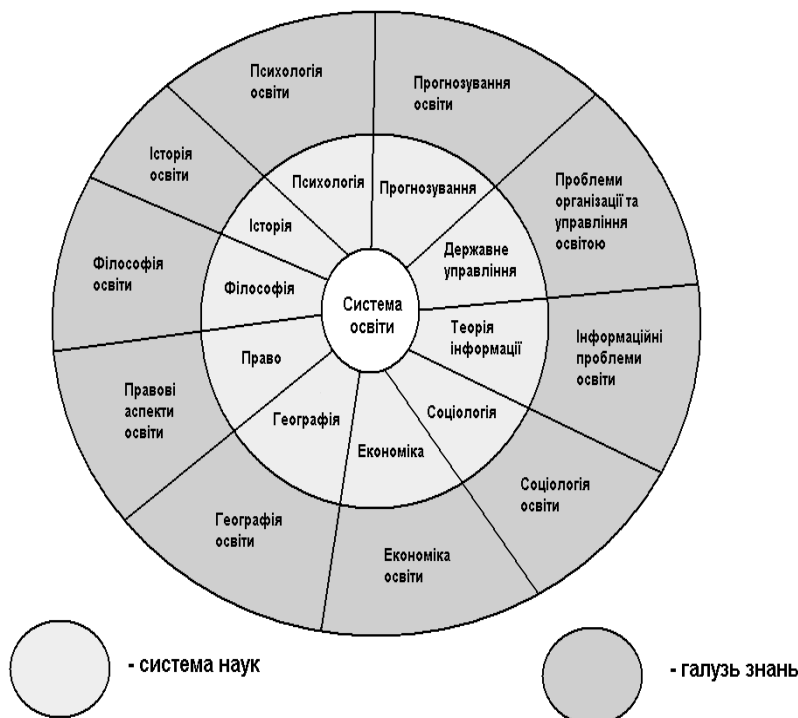

Рис. 1. Галузеві напрямки наукового дослідження системи освіти

У роботах теоретиків і практиків освіти, а також численних виданнях міжнародних організацій роль СО у сучасному суспільстві зводиться до наступного:

- СО виступає ключовим розв'язком розвитку інформаційної моделі суспільства;
- ефективна СО, побудована на основі сучасних технологічних інновацій прямо та опосередковано позитивно впливає на соціально-економічні, демографічні та господарські показники будь-якої країни, незалежно від рівня її розвитку;
- соціальний ефект від капіталовкладень в СО зростає, що, зокрема, нарощує рівень суспільної продуктивності праці;
- зростання інтелектуальної праці свідчить про підвищення ролі СО як для окремої особистості, так і для держави в цілому;
- окрім цього, в умовах загострення глобальної нестабільності і глобальної конкуренції, освіта виступає важливим елементом національної безпеки держави;
- скорочення термінів амортизації знань виводять СО на відносно новий рівень її функціонування, відомий як «навчання протягом життя»;
- за допомогою СО відбувається поширення та передача від покоління до покоління знань, інформації, духовних та інтелектуальних надбань, накопичених людством;

Крім того, СО виступає у якості головного механізму соціокультурної спадкоємності розвитку суспільства, відтворення і розвитку суспільного інтелекту, фундаменту збереження історичної і національної самоідентифікації народу тощо. Вона є родовою потребою особистості, а в умовах розбудови інформаційного суспільства – безумовною формою життя кожної людини. Таким чином, СО представляє цінність державну, суспільну і особисту. У Законі України «Про освіту» освіта визначається як «...основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави».

Схематично всі функції СО у сучасному суспільстві можна поділити на наступні групи (рис. 2):

- соціально-економічні (пов'язані з формуванням та розвитком науково-технічного, інтелектуального та кадрового потенціалу суспільства);
- інституціональні (пов'язані з забезпеченням національної безпеки суспільства та його стійким розвитком);
- духовно-культурні (пов'язані з формуванням культури і духовності окремої особистості та всього суспільства);
- освітні (пов'язані з ретрансляцією знань та суспільно-корисних компетентностей).

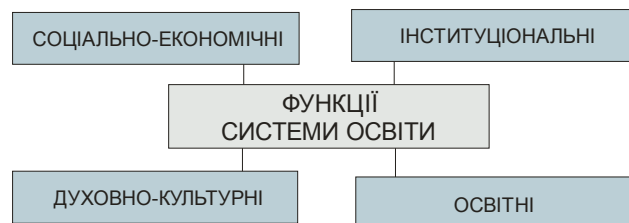

Рис. 2. Функції системи освіти у сучасному суспільстві

Зростання ролі освіти в сучасних умовах визначається й іншими чинниками, які виходять за рамки внутрішніх (національних) оцінок.

СО завжди вважалась частиною соціальної сфери. Але за роки незалежності, коли господарський комплекс нашої держави трансформувався від командної економіки до ринкової, відбулися суттєві зміни в її компонентному складі.

Під терміном «освіта» розуміють «...спеціальну сферу соціального життя, унікальну систему, своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє нагромадженню знань, умінь і навичок, інтелектуальному розвитку людини» [8].

Таким чином, освіта виступає загальним поняттям, яке одночасно означає і педагогічний процес, і важливе соціальне явище без якого неможливий подальший соціальний прогрес, і велику суспільну систему, яка забезпечує загально-цивілізаційний рух людства.

За характером знань розрізняють загальну та спеціальну освіту, а за рівнем знань – дошкільну, середню та професійну освіту.

З підписанням Болонської декларації у 1999 році у межах Європи було розпочато формування єдиного загальноєвропейського освітнього простору, до складу якого з 2005 року долучилась Україна. Одним з головних завдань цього процесу є забезпечення привабливості європейської системи освіти для залучення до Європи більшої кількості студентів з інших регіонів світу та підвищення її конкурентоспроможності. Таким чином можна стверджувати, що РСО Одещини є одночасно невід’ємною складовою національного та європейського освітнього простору.

Національне законодавство про освіту базується на Конституції України та складається з наступних законів: Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», Закону України «Про професійно-технічну освіту», Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про позашкільну освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших законодавчих актів.

Згідно з Законом України «Про освіту» держава «...визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства» [9]. Метою освіти в нашій державі проголошено «...всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [9].

У статті 28 Закону України «Про освіту» подається наступне визначення поняття «**система освіти**»: «...система освіти складається із навчальних закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти» [9]. Дане тлумачення освіти розкриває її суть з правової точки зору. На його основі можна сформулювати більш розгорнуте визначення цього поняття, яке враховує просторові аспекти СО. **Система освіти** – це сукупність закладів освіти різних рівнів, типів і форм власності та установ їх обслуговування, які взаємодіють у межах певного освітнього простору і утворюють безперервну систему освіти населення, цілісність якої забезпечується ефективною системою управління, взаємозв'язками і взаємовідносинами зі спорідненими установами, підприємствами і організаціями (методичними, науково-методичними, науково-виробничими, науковими), що надають юридично визначені освітні послуги, і через модернізацію навчально-виховного процесу сприяють інтелектуальному розвитку як окремої особистості так і всього суспільства в цілому [10].

Основними ланками (підсистемами) СО є дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура та самоосвіта [7].

Головними завданнями СО у сучасному інформаційному світі є не просто передача знань, накопичених попередніми поколіннями, а створення умов для розкриття творчої сутності людини, її інтелектуального потенціалу, інноваційних здібностей. Ці умови сприятимуть підвищенню культурно-освітнього рівня не тільки окремої особистості, а й подальшому соціальному прогресу всього суспільства.

В залежності від ієрархічного рівня СО визначається рівень її організації. У межах країни можна виділити чотири рівні просторової організації СО: локальний, регіональний, макрорегіональний та національний (рис. 3).

Просторова організація СО суттєво відрізняється від територіальної структури промисловості, що пов'язано з особливістю функцій СО.

На локальному рівні СО переважно складається з НЗ дошкільної освіти, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти, які розміщуються в освітніх пунктах та освітніх центрах районного рангу. Вони, в свою чергу, можуть утворювати освітні округи.

Освітній пункт – це населений пункт, у якому розташований один або два навчальних заклади, які виступають первинними ланками системи дошкільної та середньої

освіти, у яких надаються освітні послуги базового компоненту, а територія обслуговування обмежується даним населеним пунктом. Найчастіше до освітніх пунктів відносяться сільські поселення, де зазвичай може функціонувати ДНЗ певного типу (дитячий садок або ясла) та ЗНЗ підсистеми загальної середньої освіти (ЗНЗ I ступеню (початкова школа), ЗНЗ I–II ступенів (основна школа) або ЗНЗ I–III ступенів (старша школа)). Кілька освітніх пунктів, які близькі територіально і функціонально можуть утворювати освітній округ.

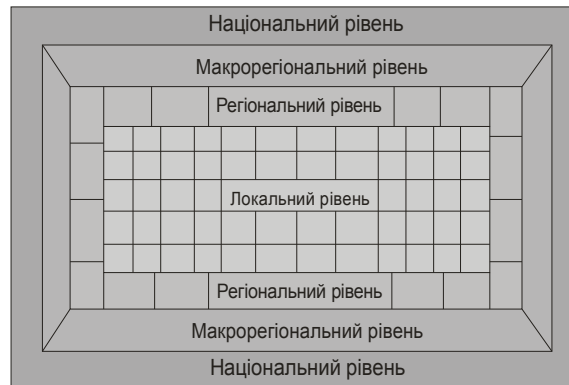

Рис. 3. Рівні просторової організації системи освіти України

Ідея створення освітніх округів виникла на початку XIX ст. у Російській імперії. Для дієвого управління НЗ, що функціонували на теренах імперії, у її межах було створено шість освітніх округів (Віленський, Дерптський, Казанський, Московський, Санкт-Петербурзький, Харківський), які об'єднували значні за площею території. За часів радянського періоду освітні округи було скасовано. Однак, у середині 90-х років XX століття ідея їх створення виникла знов [8]. Проте, цього разу головною метою їх організації була територіальна прив'язка окремих населених пунктів, у яких відсутні ДНЗ та ЗНЗ, до освітніх пунктів або освітніх центрів, щоб забезпечити надання освітніх послуг у їх межах. Таким чином, освітні округи створювались на локальному рівні, переважно, в межах селищних рад. Передумовою запровадження сучасних освітніх округів було кілька чинників, головні з яких наступні:

- несприятлива демографічна ситуація, яка призвела до скорочення кількості шкіл, особливо у сільській місцевості;
- недостатнє бюджетне фінансування системи освіти під час економічної кризи 90-х років XX століття, що в свою чергу погіршувало якість освіти та інші фактори.

За визначенням «Енциклопедії освіти» освітній округ – це «...добровільне об'єднання загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності з дошкільними, позашкільними та іншими навчальними закладами і установами, яке створюється для забезпечення культурно-освітніх потреб громадян, що проживають у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці (району, міста чи їх частини) [8]. З географічної точки зору поняття «округ» охоплює значно більші територіальні межі ніж район, місто чи їх частини. Тому, ми вважаємо, що у суспільній географії дане визначення коректніше замінити на «освітній куш» і пропонуємо його визначення з урахуванням впливу на формування просторових зв'язків СО на локальному рівні. Під *освітнім кущем* ми розуміємо освітній простір локального рівня, в межах кількох селищних рад, де функціонують НЗ кількох освітніх пунктів на основі територіальної близькості та функціональної спільності. Найчастіше освітні округи створюються у сільській місцевості, де його ядром є населений пункт у якому знаходиться не менше ніж один НЗ дошкільної освіти та середня загальноосвітня школа I–III ступенів з сучасною освітньою інфраструктурою. При виборі центру освітнього округу враховується зручність транспортно-географічного положення по відношенню до освітніх пунктів, які входять до його складу.

Освітній центр – це населений пункт у якому розташовано кілька НЗ, які є елементами системи дошкільної, середньої, позашкільної, професійно-технічної та (або) вищої освіти, де надаються освітні послуги, які значно перевищують базовий компонент.

Серед освітніх центрів спостерігаються суттєві відмінності щодо наявності в них НЗ різних структурних рівнів СО (особливо вищої) та території реалізації освітніх послуг, яка

може виходити за межі населеного пункту, і в окремих випадках досягати макрорегіонального рівня. Виходячи з цих міркувань, пропонуємо запровадити певну диференціацію серед освітніх центрів. Зокрема, якщо в освітньому центрі відсутні заклади вищої освіти взагалі, а територія реалізації освітніх послуг обмежується переважно межами адміністративного району, то такий населений пункт варто відносити до освітніх центрів локального рангу.

Таким чином, локальний рівень просторової організації СО визначається не межами конкретного населеного пункту, а враховує радіус впливу освітніх пунктів, центрів та кущів, які функціонують у межах адміністративного району.

Освітні центри у межах яких функціонують НЗ дошкільної, середньої, позашкільної освіти та ПТНЗ і ЗВО I–II р. а., але за відсутності ЗВО III–IV р. а., з радіусом надання освітніх послуг, що виходить за межі адміністративного району, варто відносити до категорії освітніх центрів регіонального рангу.

До окремої групи варто відносити населені пункти, в яких розміщені НЗ усіх ступенів та рівнів акредитації, а також навчально-наукові, науково-методичні та науково-дослідні установи, радіус реалізації освітніх послуг яких не обмежується адміністративною областю, а поширюється і на суміжні регіони. Такі освітні центри пропонуємо називати **освітніми вузлами**.

Таким чином, регіональний рівень просторової організації СО формують освітні вузли разом з освітніми центрами регіонального рангу, включаючи всі елементи локального рівня (рис. 4), які забезпечують надання освітніх послуг фізичним та юридичним особам у межах адміністративної області.

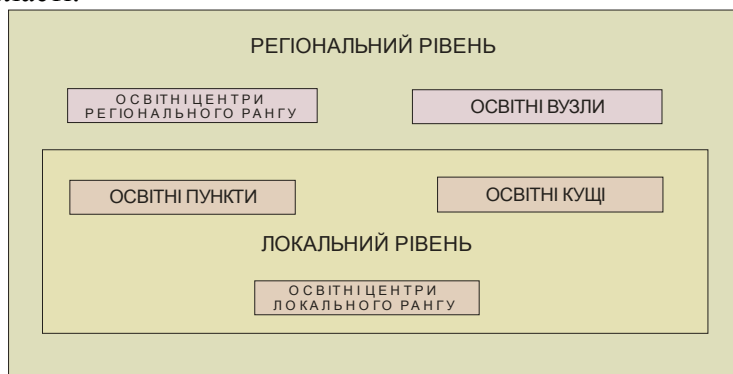

Рис. 4. Просторова ієрархія системи освіти регіону

Таким чином, під **регіональною системою освіти (PCO)** ми пропонуємо розуміти складову частину суспільного комплексу регіону, яка складається з освітніх пунктів, освітніх кущів, освітніх центрів та освітніх вузлів, що забезпечує надання якісних і доступних освітніх послуг фізичним та юридичним особам у межах адміністративної області.

Освітні вузли можуть одночасно виступати ядром формування просторової організації національної СО не тільки на регіональному, а і на макрорегіональному рівнях. Великий освітній вузол, такий, наприклад, як Київ, Одеса, Харків або Львів, беззаперечно є центральним елементом СО регіонального (обласного) рівня. Але, в той же час, вони суттєво впливають на функціонування СО суміжних регіонів, зона реалізації їх освітніх послуг може охоплювати кілька адміністративних областей. Це дає підстави говорити про вагомую роль освітнього вузла у функціонуванні СО не тільки на регіональному, а й на макрорегіональному рівні.

Незалежно від того на якому шаблі просторової організації національної СО функціонують освітні заклади, всі вони надають населенню певні **освітні послуги**.

З суспільно-економічної точки зору послугу можна розглядати як «...особливу споживну вартість процесу праці, виражену в корисному ефекті, що задовольняє потреби людини, колективу й суспільства» [7]. Особливістю послуг є те, що вони корисні не як матеріальні об'єкти, а як діяльність. Тому процес споживання послуг збігається з процесом їх створення. Їх не можна зберігати, транспортувати або накопичувати.

Систематизувати послуги можна і за іншими ознаками. Зокрема В. Юрківський поділяв послуги на наступні групи:

- за соціальним значенням: соціально-культурні та соціально-побутові;
- за джерелами фінансування: приватні, підприємницькі, держбюджетні та муніципальні;
- за характером користування: масові, для спеціальних контингентів;
- за ступенем стаціонарності – мобільності: стаціонарні, тимчасові, пересувні;
- за відомчим підпорядкуванням;
- за прив'язкою до адміністративно-територіального поділу;
- за регулярністю споживання: послуги кожного дня, регулярні послуги (різної періодичності), епізодичні та разові послуги [11].

Заклади та установи СО переважно пропонують населенню та суспільству соціальні послуги нематеріального характеру, регулярність яких залежить від освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня, що здобуває громадянин.

Під **освітньою послугою** пропонуємо розуміти діяльність юридичних та фізичних осіб, в основі якої є процес навчання, що виражається у задоволенні потреб окремої особистості, групи людей чи всього суспільства через отримання нових знань, умінь, навичок, певної професійної компетентності та досвіду, через розвиток індивідуальних здібностей та хисту. Ця діяльність здійснюється у закладах СО особами, які мають відповідний кваліфікаційний рівень, підтверджений відповідним дипломом.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи аналіз основних рис та властивостей систем ми вважаємо, що СО можна охарактеризувати як складну, відкриту, ієрархічну, багаторівневу, універсальну систему, що динамічно розвивається і представляє сукупність закладів освіти різних рівнів, типів і форм власності та установ їх обслуговування, які взаємодіють у межах певного освітнього простору і утворюють єдину СО населення, цілісність якої забезпечується прямими та зворотними інформаційними зв'язками, потоками речовин та енергії.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України. К.: Преса України. 1997. 80 с.
2. Вернадский В. И. Начало и вечность жизни / Сост., вступ. ст., комент. М. С. Бастрковой, И. И. Мочалова, В. С. Неаполитанской. М.: Сов. Россия. 1989. 704 с.
3. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / За ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2006. Т. 2. 568 с.
4. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход: Избранные труды по экономической теории. М.: ГУ ВШЭ. 2003. 596 с.
5. Калениук І. С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізми розвитку: монографія. Київ: Кадри, 2001. 326 с.
6. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: уч. пособ. для самообр. Изд. 2-е, переработ. и доп. М.: Педагогическое общество России. 2002. 512 с.
7. Гевко І. В. Професіоналізм педагогічних кадрів як одна із умов якісної підготовки майбутніх учителів технологій. *Journal of Education, Health and Sport. Poland*. 2017. Vol. 7. №5. P. 797–807.
8. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>.
10. Пірожков С. І. Ринок освіти у глобальному вимірі: Європейський досвід для України. *Стратегічна панорама*, 2002. № 2. С. 201–204.
11. Юрковский В. М. География сферы обслуживания: монография. Киев: УМК ВО, 1989. 82 с.

References

1. Constitution of Ukraine. Kyiv: Press of Ukraine. 1997. 80 p.(in. Ukr.).
2. Vernadsky, V. I. (1989), The Beginning and Eternity of Life. In M. S. Bastrakova, I. I. Mochalov, V. S. Neapolitan (Comp.). Moscow: Sov. Russia. 704 p. (in.Rus.).
3. Mycherny, S. V. (2006). Economic Encyclopedic Dictionary. Lviv: World, Vol. 2. 568 p. (in. Ukr.).
4. Becker, G. (2003). Human Behavior: An Economic Approach: Selected Works on Economic Theory. Moscow: State University Higher School of Economics. 596 pp. (in.Rus.).
5. Kaleniuk, I. S. (2001). Education in the Economic Dimension: Potential and Developmental Mechanisms. Kyiv: Kadri Ltd., 326 p. (in. Ukr.).
6. Gershunsky, G. S. (2002). The philosophy of education for the 21st century. Moscow: The Pedagogical Society of Russia. 512 pp. (in Rus.).

7. Hevko, I. V. (2017). Professionalism of pedagogical staff as one of the conditions for qualitative training of future technology teachers. *Journal of Education, Health and Sport. Poland. Vol. 7. №5. Pp. 797–807.* (in Ukr.)
8. Kremen, V. G. (2008). Encyclopedia of Education. Kyiv (in Ukr.)
9. Law of Ukraine «On Higher Education». Retrieved from <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>. (in Ukr.)
10. Pirozhkov, S. I. (2002). The Education Market in a Global Dimension: European Experience for Ukraine. *Strategic panorama*, 2, 201–204. (in Ukr.)
11. Yurkovskii, V. N. (1989). Geography of the sphere of service. Kyiv: UMKVO. 82 p. (in Rus.).

HEVKO Ihor,

Doctor in Pedagogy, Associate Professor, Chair of Computer Technologies Department,
Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University
e-mail: gevko.i@gmail.com

METHODOLOGICAL BASES OF RESEARCH OF THE EDUCATION SYSTEM

Abstract. Introduction. The desire of highly developed countries to build an information society, which is the next stage in the development of post-industrial civilization, urges them to devote considerable attention to the development of intellectual branches of the social sphere - education and science, which today have become a key link and the most effective resource for the development of society. The education system is an important resource for the further development of any society, including the information, to which the Ukrainian state also seeks.

Purpose. The purpose of the paper is to consider the theoretical and methodological foundations of the study of the education system, to determine and justify the effect of factors influencing the formation and functioning of the educational system.

Methods. The general scientific methods were used in this work: comparison, generalization, analysis and synthesis. The paper uses computer methods for processing and visualization of research results using the Microsoft Office software package.

Results. The article deals with the theoretical and methodological foundations of the study of the education system, the factors influencing the formation and functioning of the education system of the region are determined and grounded. It is proved that education affects all without exception the level of organization of the macro-social system: society, state, individual institutes of personality - on all its structural elements. No state or social institution can function effectively without skilled personnel and innovations.

The scientific novelty of the research The analysis of the spatial-temporal and functional structure of the education system as one of the most advanced regional educational subsystems of our state has been carried out.

Conclusions. The education system can be characterized as a complex, open, hierarchical, multilevel, universal system that dynamically develops and represents a set of institutions of education of different levels, types and forms of ownership, and institutions of their services, which interact within a certain educational space and form a united population of the population, the integrity of which is provided by direct and reverse information links, flows of substances and energy.

Key words: education system; social sphere; region; education; branch of knowledge; educational point; region.

*Одержано редакцією 04.12.2017
Прийнято до публікації 10.12.2017*